

березень
№ 3(31) 2017

Початкова школа і сучасність

Діагностування особливостей
педагогічного спілкування
вчителя початкової школи

Харчування і здоров'я.
Овочі, фрукти, молочні продукти
Урок основ здоров'я, 1 клас

Віднімання виду 50 - 34.
Розв'язування складених задач
Урок математики, 2 клас

Розрізнення спільнокореневих слів
та слів близьких за значенням
Урок-казка української мови, 2 клас

Свята моєї Батьківщини
Урок «Я у світі»,
3 клас

«Дам лиха за каблукам».
Українські народні пісні
Урок музичного мистецтва, 4 клас

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС
8 6 5 1 6

Початкова школа і сучасність

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Виходить щомісяця

№ 3 (31) БЕРЕЗЕНЬ 2017

Заснований у вересні 2014 р.

ЗАСНОВНИК

ТОВ «ВИДАВНИЦТВО «БІЛИЙ ТИГР»

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Світлана МАРТИНЕНКО,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Надія БІБІК,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
головний науковий співробітник
відділу початкової освіти
Інституту педагогіки НАПН України

Марія БРАТКО,
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Університетського коледжу
Київського університету імені Бориса Грінченка

Алла ЖУКОВА,
кандидат педагогічних наук, директор
Гімназії міжнародних відносин № 323
Дарницького району м. Києва

Василь ЖУКОВСЬКИЙ,
доктор педагогічних наук, професор
Національного університету «Острозька академія»

Олена МАТВІЄНКО,
доктор педагогічних наук, професор,
заступник декана з наукової роботи
факультету педагогіки і психології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

Тетяна ПУШКАРЬОВА,
кандидат педагогічних наук,
директор Скандинавської гімназії
Дарницького р-ну м. Києва

Ольга СЛОНЬОВСЬКА,
кандидат педагогічних наук, професор
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Лариса СОЛОВЕЦЬ,
кандидат педагогічних наук, відмінник освіти України,
заслужений вчитель України

Людмила ХОРУЖА,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та історії педагогіки
Київського університету імені Бориса Грінченка

Ірина ШАПОШНІКОВА,
кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки і методики
початкового навчання факультету педагогіки
і психології Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

Віктор ЮРЧЕНКО,
кандидат психологічних наук, доцент,
директор Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка

Роман ЯРОШЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент
Київського університету імені Бориса Грінченка

СЛОВО ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Привітання з Міжнародним жіночим днем

2

МОВОЮ НАУКИ

Світлана МАРТИНЕНКО,
Наталія КИПИЧЕНКО
Діагностування особливостей
педагогічного спілкування вчителя
початкової школи

3

Наталія М'ЯГКОХОД
Розвиток діалогічного мовлення
учнів початкових класів на уроках
української мови

7

Тетяна РОМАНОВА
Веснянки у системі цінностей
української культури

10

МЕТОДИЧНИЙ АРСЕНАЛ УЧИТЕЛЯ

Тетяна ШЕВЦОВА
Харчування і здоров'я.
Овочі, фрукти, молочні продукти,
їх значення для росту та розвитку
Урок основ здоров'я, 1 клас

13

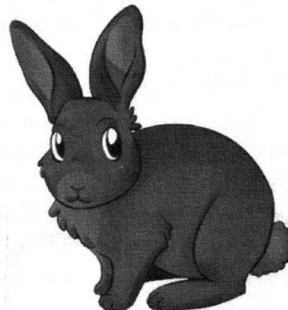
Надія ІСПРАВНИКОВА
Розрізнення спільнокоренових слів
та слів близьких за значенням
Урок-казка української мови, 2 клас

15

Анна НАЗАРЕНКО
Віднімання виду 50 - 34.
Кругові приклади.
Розв'язування складених задач
Урок математики, 2 клас

17

Ірина АМІРІДІ
Звірі навесні
Урок природознавства, 2 клас

20

Надія БОРОВСЬКАУ моїх руках краса землі моєї
Урок природознавства, 3 клас

24

Тетяна ПИЛИПЕНКОСвята моєї Батьківщини
Урок «Я у світі», 3 клас

29

Світлана ЗАВГОРОДНЯ«Дам лиха закаблукам».
Українські народні пісні
Урок музичного мистецтва, 4 клас

34

Тетяна ЧОМКО,
Наталія ЛАЗАРЕЦЬ

Свято усмішки й зізнань
Сценарій свята 8 березня

36

Олена ГУЖВАВеликодній день – святий день
Сценарій свята, 1 клас

43

СТОРІНКА ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

Твори про весну
учнів Луб'янської
загальноосвітньої школи
I-II ступенів
Бородянського району
Київської області
Укладено магістранткою
Педагогічного інституту
Київського університету
імені Бориса Грінченка
Інною ГНЕД

46

ЦЕ ЦІКАВО!

Чому на Місяці нічого не чути?

14

Хмари передбачають землетрус

16

Тварини-гіганти

33

Шимпанзе-санітар

35

Курорт в Антарктиді

42

На 1 сторінці обкладинки:

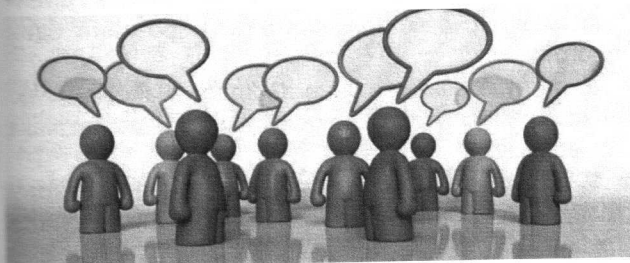
Надія Гоголя, учениця 2-В класу спеціалізованої школи № 252
імені Василя Симоненка Оболонського району м. Києва

Діагностування особливостей педагогічного спілкування вчителя початкової школи

Світлана МАРТИНЕНКО,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти
Київського університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ;

Наталія КИПИЧЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти
Київського університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Проблема спілкування вчителя початкової школи з суб'єктами навчально-виховного процесу (учнями, їх батьками, колегами, адміністрацією) в умовах сьогодення є, безперечно, актуальною. Загальновідомо, що педагогічне спілкування є засобом впливу на особистість і, зазвичай, його функції в умовах реформування початкової освіти набувають особливого значення.

Аналіз практики підтверджує, що спілкування є важливим чинником, який визначає стосунки вчителів і учнів, авторитет педагога і рівень ефективності професійної діяльності загалом. Передача досвіду, формування ключових компетентностей учнів відбувається шляхом безпосереднього спілкування. Недаремно в Концептуальних засадах реформування середньої освіти «Нова українська школа» акцентується особлива увага на педагогіці партнерства, в основі якої наріжним каменем є «спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат» [5]. Водночас, спостерігаючи за щоденною роботою вчителя, помічаємо, що його стосунки з

вихованцями складаються по-різному. Так, одні педагоги будують їх успішно, інші – лише епізодично, а деякі переживають переважно невдачі, до яких вони навіть звикають і не прагнуть щось змінити. Недаремно В. О. Сухомлинський з тривогою зазначав, що «покрикування, нервозність, запальність подекуди стають звичними у взаєминах учителя з учнем... Це вже є серйозною загрозою не лише їх здоров'ю, а й моральному розвитку...» [7, с. 44].

Переконані, що за допомогою живого та безпосереднього спілкування вчителя з дитиною здійснюється найголовніше в педагогічній діяльності – вплив особистості на особистість [2]. У зв'язку з цим комунікативні здібності та вміння вчителя набувають ознак професійно значущих. Зокрема, В. О. Кан-Калик характеризує комунікативність як явище багатопланове, що поєднує низку компонентів, серед яких особливе значення мають комунікабельність, соціальна спорідненість, альтруїстичні тенденції [4].

Під *комунікабельністю* розуміємо «здатність особистості відчувати задоволення від процесу спілкування з іншими людьми» [3, с. 83]. Некомунікабельні або малокомунікабельні педагоги швидше втомлюються, відчуючи психологічні перевантаження, оскільки цей вид активності не властивий їхній сутності, адже соціальна спорідненість є бажанням бути серед інших людей. Згідно з точкою зору В. О. Кан-Калика, соціальну спорідненість потрібно розглядати як стійке утворення, пов'язане з професійно-педагогічною спрямованістю особистості [5]. Важливими, на нашу думку, є також комунікативні та альтруїстичні емоції, притаманні педагогу. Серед комунікативних емоцій вирізняємо бажання ділитися думками з іншими людьми, повагу до

© Мартиненко С., Кипиченко Н., 2017

учасників спілкування. Альтруїстичні емоції пов'язані з прагненням дарувати радість людям, із якими відбувається спілкування, співпереживанням радості іншого тощо [6].

Потреба у спілкуванні має різноманітні джерела: вони можуть спричинятися намаганням зняти внутрішнє напруження та занепокоєння; отримати схвалення, визнання своєї неповторності та унікальності від інших людей; розширити свої уявлення про них, їхні здібності, особистісні якості; мати активний вплив на формування думок, настанови іншої людини і виявляти піклування про інших [1]. Нам імпонує думка В. О. Сухомлинського, який зазначає, що «є люди, як кажуть, «з природи» своєї відлюдкуваті, замкнені, мовчазні, вони прагнуть більше до самотності або до спілкування з вузьким колом друзів (природа, звичайно, тут ні до чого – вирішальне значення має виховання, особливо в роки раннього дитинства). Якщо спілкування з багатолюдним колективом приносить вам головний біль, якщо вам краще працювати на самоті або з двома-трьома друзями, ніж поряд із великою групою товаришів, – не вибирайте своєю професією вчительську працю» [8, с. 6–7].

Комунікативність людини, зокрема вчителя, по-різному виявляється. Так, легко можна пізнати людину, гіпертрофована комунікативність якої робить її набридливою, втомливою. Найчастіше такі люди намагаються бути в центрі спілкування, неповною мірою усвідомлюють та розуміють позицію партнерів, не завжди зважають на їхню точку зору під час прийняття рішень. Зазначене характеризує людину як гіперкомунікативну. Трапляються також люди, які мало спілкуються, не завжди підтримують контакт із іншими, не можуть організовувати зворотний зв'язок із співрозмовниками. У їхній присутності розмова, як правило, згасає, партнери у спілкуванні відчувають внутрішній дискомфорт і невдоволення його результатом. Відтак, такий рівень спілкування називають гіпокомунікативним. Цілком очевидно, що «ні гіперкомунікативність, ні гіпокомунікативність не відповідають вимогам, які ставляться до педагогічного спілкування вчителя з колегами, учнями та їхніми батьками» [3, с. 84].

З метою визначення рівня комунікабельності вчителя початкової школи пропонуємо **діагностичне тестування «Наскільки Ви комунікабельні?»**

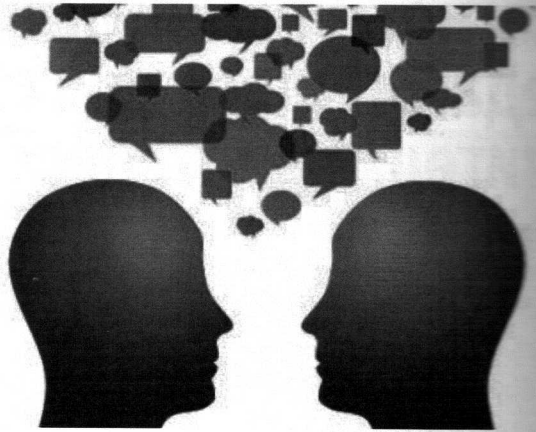
Інструкція

Пропонуємо 16 запитань, на кожне з яких треба відповісти однозначно: «так», «ні», «інколи».

Запитання тесту

1. У Вас передбачається ординарна ділова зустріч. Чи вибиває Вас із колії її очікування?

2. Чи не відкладаєте Ви візит до лікаря доти, доки терпіти буде не під силу?

3. Чи викликає у Вас збентеження і незадоволеність доручення виступити з доповіддю, повідомленням, інформацією на будь-яку тему на засіданні, зборі тощо?

4. Вам пропонують виїхати у відрядження до міста, де Ви ніколи не були. Чи докладатимете Ви максимум зусиль, щоб уникнути цього відрядження?

5. Чи подобається Вам з будь-ким ділитися своїми переживаннями?

6. Чи роздратовуєтеся Ви, якщо незнайома людина на вулиці звернеться до Вас з проханням (показати дорогу, сказати, котра година тощо)?

7. Чи вірите Ви, що існує проблема «батьків і дітей» і що людям різних поколінь важко зрозуміти один одного?

8. Чи буде Вам незручно нагадати знайомому, що він забув Вам повернути гроші, які позичив декілька місяців тому?

9. У ресторані або в кафе Вам подали неякісну страву – Ви промовчите і лише розгнівано відсунете тарілку?

10. Залишившись наодинці з незнайомою людиною, Ви не вступите з нею в розмову і зникнете, якщо першою заговорить вона. Чи це так?

11. Ви жахаєтесь будь-якої черги, де б вона не була (в магазині, бібліотеці, касі вокзалу). Чи відмовитеся Ви від свого наміру, перш ніж стати в чергу і нудитися в очікуванні?

12. Чи боїтеся Ви брати участь у будь-якій комісії з розгляду конфліктних ситуацій?

13. У Вас є власні, суто індивідуальні, критерії оцінювання творів літератури, мистецтва, культури, і ніяких «чужих» думок Ви не припускаєте. Це так?

14. Почувши десь в «кулуарах» висловлювання хибної точки зору із добре знайомого Вам питання, Ви промовчите?

15. Чи викликає у Вас прикрість чиєсь прохання допомогти розібратися в тому чи іншому службовому питанні або навчальній темі?

16. Вам зручніше висловити свою точку зору (думку, оцінку) в письмовому вигляді?

Оброблення отриманих результатів

Підсумуйте загальну кількість балів і за класифікатором визначте, до якої категорії людей Ви належите.

Шкала оцінювання

- «так» – 2 бали
- «інколи» – 1 бал
- «ні» – 0

Інтерпретація результатів

30–32 бали – Ви дійсно некоммунікбельний, і це біда, бо страждаєте від цього найбільше Ви самі. Проте людям, які Вас оточують, також нелегко. На Вас важко покладатися у справі, що потребує групових зусиль. Намагайтеся бути товаришким, контролюйте себе.

25–29 балів – Ви замкнутий, небагатослівний, віддаєте перевагу самотності, у Вас мало товаришів. Нова робота та необхідність нових контактів якщо і не доводить Вас до паніки, то надовго виводять із рівноваги. Ви знаєте цю особливість характеру і буваєте невдоволеним собою. Однак не обмежуйтеся лише таким незадоволенням, Ви можете змінити ці риси характеру. Хіба не буває, що за будь-якої сильної захопленості Ви набуваєте «раптом» повної коммунікбельності?

19–24 бали – Ви в міру балакучий і в незнайомому оточенні відчуваєте себе цілком комфортно. Нові проблеми Вас не лякають, однак із новими людьми Ви сходитеся з оглядкою, у суперечках і диспутах берете участь неохоче. У Ваших висловлюваннях занадто багато сарказму без будь-якої на те підстави. Ці недоліки можна виправити.

14–18 балів – у Вас нормальна коммунікбельність. Ви допитливий, охоче слухаєте цікавого співбесідника, досить терплячий у спілкуванні з іншими, відстоюєте свою точку зору без запалу. Без неприємних переживань йдете на зустріч з новими людьми. Водночас не любите гомінких компаній. Екстравагантні витівки та багатослів'я викликають у Вас роздратування.

9–13 балів – Ви товаришкий (інколи, можливо, навіть занадто), допитливий, балакучий, любите висловлюватися з різних питань, що, буває, викликає роздратування оточуючих. Охоче знайомитеся з новими людьми. Вам подобається бути в центрі уваги, Ви нікому не відмовляєте у проханнях, хоча і не завжди можете їх виконати. Буває спалахуєте, проте швидко «відходите». Чого Вам бракує – так це терпіння та відваги під час зіткнення з серйозними проблемами. За бажанням Ви можете себе примусити не відступати.

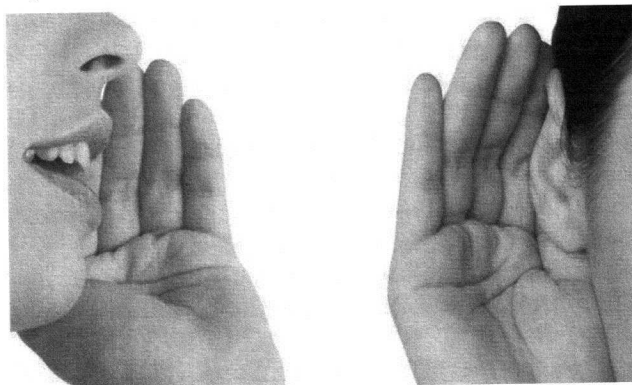
4–8 балів – Ви, мабуть, дуже товаришкий, завжди в курсі всіх справ. Любите брати участь у дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у Вас головний біль. Охоче висловлюєтеся з будь-якого питання, навіть

якщо маєте про нього поверхове уявлення. Завжди відчуваєте у «своїй тарілці». Беретеся за будь-яку справу, хоча далеко не завжди можете успішно завершити її. З цієї причини керівники та колеги ставляться до Вас з деяким побоюванням. Задумайтесь над цими фактами!

3 бали і менше – Ваша коммунікбельність має хворобливий характер. Ви говіркий, багатослівний, втручаєтесь у справи, що Вас не стосуються. Беретеся судити про проблеми, в яких Ви зовсім некомпетентні. Невільно чи вільно буваєте причиною різного роду конфліктів у Вашому оточенні. Нестримний, образливий, часто буваєте необ'єктивним. Серйозна робота Вам не підходить. Людям – і на роботі, і вдома, і взагалі всюди – важко з Вами. Вам потрібно попрацювати над собою і своїм характером і, передусім, виховуйте в собі терпимість і стриманість, з більшою повагою ставтеся до людей. Нарешті, подумайте і про своє здоров'я – такий «стиль» життя не проходить безслідно.

Сформованість професійно-педагогічного рівня коммунікативності є необхідною передумовою становлення всього комплексу педагогічних здібностей учителя, але оволодіння таємницями педагогічного спілкування теж завдання вельми складне для нього.

Варто зазначити, що вміння слухати є також критерієм коммунікбельності та культури педагогічного спілкування [1]. Для перевірки Вашої уважності під час розмови з іншою людиною пропонуємо скористатися **діагностичним тестуванням «Чи вмієте Ви слухати?»**

Інструкція

Зазначте ситуації, що викликають у Вас незадоволення, прикрість, роздратування під час розмови з будь-якою людиною: це може бути Ваш друг, товариш, співробітник, безпосередній керівник, або випадковий співрозмовник.

Відповівши на запитання, підбийте підсумок, тобто підрахуйте відсоток ситуацій, які викликають у Вас прикрість і роздратування.

Твердження

1. Співрозмовник не дає мені висловитися, хоча в мене є, що сказати.
2. Співрозмовник постійно перебиває мене під час розмови.
3. Співрозмовник під час розмови рідко дивиться в очі, і я не впевнений, чи він мене слухає.
4. Розмова з таким партнером нерідко викликає відчуття марної витрати часу.
5. Співрозмовник постійно метушиться: олівець і папір займають його більше, ніж мої слова.
6. У мене виникає почуття тривоги, якщо співрозмовник не посміхається.
7. Співрозмовник завжди відволікає мене запитаннями і коментарями.
8. Що б я не висловив, співрозмовник завжди охолоджує мій запал.
9. Співрозмовник постійно намагається спростувати мої твердження.
10. Співрозмовник вкладає у мої слова інший зміст.
11. На мої запитання співрозмовник виставляє контр запитання.
12. Інколи співрозмовник перепитує мене, роблячи вигляд, що не розчув.
13. Співрозмовник, не дослухавши до кінця, перебиває мене лише для того, щоб погодитися.
14. Співрозмовник зосереджено займається стороннім: грається з телефоном, протирає скельця окулярів тощо, і я твердо впевнений, що він під час розмови не уважний.
15. Співрозмовник сам робить висновки замість мене.
16. Співрозмовник завжди намагається вставити слово в мою розповідь.
17. Співрозмовник дивиться на мене уважно, не моргаючи.
18. Співрозмовник дивиться на мене ніби оцінюючи, а це турбує мене.
19. Коли я пропоную що-небудь нове, співрозмовник говорить, що він думає так само.
20. Співрозмовник переграє, показуючи, що цікавиться розмовою, занадто часто киває головою, охає і потакає.
21. Коли я говорю про щось серйозне, співрозмовник вставляє смішні історії, жарти, анекдоти.
22. Співрозмовник під час розмови часто дивиться на годинник.
23. Коли я вхожу до кабінету, він кидає всі справи і всю увагу звертає на мене.
24. Співрозмовник поводить себе так, ніби я заважаю йому робити щось важливе.

25. Співрозмовник вимагає, щоб усі погоджувалися з ним. Будь-яке його висловлювання завершується запитанням: «Ви думаєте так само?» чи «Ви незгодні?»

Інтерпретація результатів

Отже, відсоток ситуацій, які викликають у Вас прикрість і роздратування, складає:

70–100 % – Ви – поганий співрозмовник. Вам необхідно працювати над собою і вчитися слухати.

40–70 % – Вам притаманні деякі недоліки. Ви критично ставитесь до висловлювань, Вам ще бракує деяких позитивних якостей співрозмовника: уникайте поспішних висновків, не загострюйте увагу на манері говорити, відшукуйте прихований зміст сказаного, не монополізуйте розмову.

10–40 % – Ви хороший співрозмовник, проте інколи відмовляєте партнеру в повній увазі. Повторюйте ввічливо його висловлювання, дайте час розкрити свою думку повністю, пристосовуйте свій темп мислення до його мовлення і можете бути впевненим, що спілкуватися з Вами буде ще приємнішим.

0–10 % – Ви чудовий співрозмовник, умієте слухати. Ваш стиль спілкування може стати прикладом для людей, які Вас оточують.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аносов І. П. Психологічні основи педагогічного спілкування : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. П. Аносов, С. В. Яремчук, В. В. Молодиченко. – К. : Ін-т суч. підруч., 2007. – 272 с.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні : підруч. / Н. Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 383 с.
3. Діагностування особистісно-професійних якостей вчителя початкової школи : навч.-метод. посіб. / С. М. Мартиненко. – К. : АКМЕ ГРУП, 2015. – 208 с.
4. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении: книга для учителя / В. А. Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.
5. Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%2016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>.
6. Педагогічна майстерність: підруч. / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – 2-ге вид. допов. і переробл. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.
7. Сухомлинський В. О. Не бійтесь бути ласкавими. / В. О. Сухомлинський // Радянська школа. – 1968. – № 4. – С. 46.
8. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – С. 6–7.